

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.71:303.094.4

ШУЛЬГА Наталія, д. е. н., професор, завідувач кафедри банківської справи КНТЕУ

КОЛОДІЗЕВА Світлана, к. е. н., ст. викладач кафедри банківської справи КНТЕУ

ІДЕНТИФІКАЦІЯ СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ

Досліджено існуючі точки зору щодо тлумачення поняття системно важливого банку. Розглянуто особливості методик визначення системної важливості банків національного рівня в країнах ЄС, Швейцарії, США, Японії та Україні. Розроблено пропозиції щодо напрямів удосконалення методики виявлення системно важливих банків в Україні.

Ключові слова: системно важлива фінансова установа, системно важливий банк, Базельський комітет з банківського нагляду, ідентифікація системної важливості.

Шульга Н., Колодизева С. Идентификация системно важных банков. Исследованы существующие точки зрения относительно толкования понятия системно важного банка. Рассмотрены особенности методик определения системной важности банков национального уровня в странах ЕС, Швейцарии, США, Японии и Украине. Разработаны предложения по направлениям совершенствования методики определения системно важных банков в Украине.

Ключевые слова: системно важное финансовое учреждение, системно важный банк, Базельский комитет по банковскому надзору, идентификация системной важности.

Постановка проблеми. Уроки світової фінансової кризи продемонстрували, що "генератором" глобального системного ризику виявились системно важливі фінансові установи (СВФУ), які активно здійснювали міжнародну діяльність, проводили значні за обсягом та складні фінансові операції з високим рівнем ризику, тісно пов'язані з іншими суб'єктами фінансового ринку. Внаслідок банкрутства системно важливих банків, страхових та інвестиційних компаній, а також інших фінансових установ виникла "ланцюгова реакція" на фінансо-

---

© Шульга Н., Колодизева С., 2016

вому ринку, яка призвела до "фінансового колапсу". З метою врегулювання кризової ситуації уряди більшості країн світу вдалися до фінансового порятунку СВФУ, в тому числі системно важливих банків (СВБ), витративши на це значний обсяг фінансових ресурсів. Більшість СВБ врятовано за рахунок коштів державного бюджету, тобто платників податків, що сформувало феномен недовіри до банківського сектора. Враховуючи важливе соціальне та економічне значення діяльності СВФУ і, перш за все СВБ, які виступають "кровеносною системою" країни, виникає необхідність дослідження критеріїв та показників їх ідентифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологію ідентифікації та регулювання діяльності системно важливих банків розроблено Базельським комітетом з банківського нагляду. В подальшому вчені долучились до наукової дискусії з даної проблематики, яка знайшла відображення в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема С. Айвазяна, Г. Пенікас [1], В. Лавренюка [2], С. Моїсєєва [3], Р. Набока [4], В. Міщенко, С. Науменкової [5], М. Самсонова [6]. Віддаючи належне існуючим напрацюванням, слід зауважити, що донині залишаються дискусійними питання щодо сутнісного розуміння терміну "системно важливий банк", визначення критеріїв та показників, за якими наглядові органи мають виокремлювати СВБ. Це обумовлює важливість проведення даного наукового дослідження, визначає його мету та завдання.

Метою статті є дослідження існуючих тлумачень поняття "системно важливий банк", а також розробка пропозицій щодо удосконалення процедури ідентифікації СВБ в Україні з урахуванням міжнародного досвіду та особливостей функціонування вітчизняних банків.

Досягнення цієї мети реалізовано шляхом вирішення таких *завдань*: надання авторського трактування терміну "системно важливий банк"; розкриття методичних підходів до ідентифікації СВБ національного рівня в окремих зарубіжних країнах та Україні; розробка пропозицій, спрямованих на удосконалення вітчизняної практики ідентифікації СВБ.

Об'єктом дослідження є процес ідентифікації СВБ.

Результати дослідження. Термін "системно важливий банк" виник на початку 80-х р. ХХ ст. Однак активно він став використовуватися в науковій полеміці та практичному лексіконі лише під час світової фінансової кризи. Існуючі підходи до сутнісного розуміння терміна "системно важливий банк" базуються на таких його трактуваннях: "це банки, які внаслідок зміни певної сукупності внутрішніх та зовнішніх чинників можуть призвести до накопичення диспропорцій та негативно вплинути на фінансову стабільність" [4; 5]; "великі, тісно пов'язані з іншими банками, вихід яких з ринку може завдати значних збитків економіці" [7]. Системно важливими визначають банки, крах або тяжке становище яких може стати причиною серйозних порушень фінансової системи та в кінцевому рахунку всієї економіки або чие банкрутство, проблеми діяльності, через розмір, складність та сис-

темну взаємопов'язаність, призведе до значних труднощів у функціонуванні фінансової системи та економічної діяльності загалом [8; 9].

Кожна із зазначених наукових позицій розглядає термін "системно важливий банк" з точки зору його негативного впливу на фінансовий сектор та економіку країни в цілому, адже фінансові негаразди або банкрутство СББ призводять до:

- підвищення рівня концентрації капіталу, зростання монополізації на фінансовому ринку, а відтак зниження конкуренції внаслідок активного поглинання чи (або) злиття з іншими фінансовими установами;
- системного ризику, і, як наслідок, порушення фінансової стабільності на національних та глобальному фінансових ринках;
- непродуктивного використання коштів державного бюджету, які спрямовуються на фінансову підтримку СББ, що опинилися в скрутному фінансовому стані;
- втрати довіри учасників фінансового ринку до банківської системи тощо.

Особливо гостро зазначені проблеми виявляються під час фінансової кризи.

У Законі України "Про банки і банківську діяльність" зазначається, що СББ – це банк, що відповідає критеріям, встановленим Національним банком України, діяльність якого впливає на стабільність банківської системи України [10].

З позиції регулятора, цілком справедливим є оцінювання лише негативного впливу СББ на банківську систему та економіку країни, оскільки він покликаний забезпечити фінансову стійкість і надійність банківського сектора, через який відбувається рух грошей по "жилах економічного організму" держави.

У період активного економічного зростання СББ відіграють важливу роль, адже через них обертається значний обсяг фінансових потоків, які в подальшому спрямовуються на розвиток домогосподарств та суб'єктів господарювання. У СББ є більше:

- шансів доступу до міжнародних ринків грошей і капіталу за прийнятною ціною, які можуть бути економічно привабливим джерелом кредитування та інвестування в реальний сектор економіки, а також суттєвого нарощення капіталу, що сприятиме зміцненню їх фінансової стійкості та надійності;
- можливостей для впровадження сучасних підходів та технологій до управління бізнесом з урахуванням викликів з боку регуляторів, акціонерів, клієнтів, контрагентів та інших зацікавлених осіб в ефективному функціонуванні ринків фінансових послуг.

Досліджуючи сутнісне розуміння СББ, варто зауважити на їх двоякій ролі: в умовах активного економічного зростання їх діяльність призводить до позитивних зрушень у суспільному житті, а негативні найчастіше виявляються в кризовій ситуації. З огляду на зазначене,

пропонується таке трактування терміна "системно важливий банк" – це фінансова установа, діяльність якої відповідає критеріям та показникам, визначеним регулятором, та значно впливає (позитивний чи негативний) не тільки на банківський сектор, але й на фінансовий ринок і економіку країни в цілому, що необхідно враховувати при розробленні механізму регулювання та залучення їх до реалізації державних програм економічного розвитку.

На відміну від існуючих тлумачень, у цьому визначенні врахований різновекторний вплив СВБ на ринки фінансових послуг та суспільно-економічний розвиток країни. Як НБУ так і Міністерству фінансів України при розробці монетарної та фінансової політик доречно зважувати не тільки на можливі негативні наслідки присутності СВБ на ринку, але й їх позитивну дію. Зокрема, йдеться про залучення СВБ до реалізації державної стратегії економічного розвитку країни, насамперед, кредитування та інвестування коштів в реальний сектор економіки для його активного відродження. Тобто правильна ідентифікація СВБ виступає нині важливою науково-практичною проблемою, яка потребує свого вирішення.

Базельським комітетом з банківського нагляду (далі Базельським комітетом) визначено статус двох типів СВБ – глобального (*Global Systemically Important Banks, G-SIBs*) [11] та національного рівня (*Domestic Systemically Important Banks, D-SIBs*) [12]. До першого типу СВБ належать міжнародно активні банки, які:

- мають значну частку на ринку та розгалужену регіональну мережу за межами країни-походження;
- проводять складні банківські операції;
- тісно пов'язані з іншими фінансовими установами в межах глобального фінансового простору.

Фінансові труднощі чи банкрутство банків типу *G-SIB* можуть призвести до порушення глобальної фінансової рівноваги та серйозних економічних проблем одночасно в кількох країнах світу та (або) континентах; *D-SIB* – потенційно генерують "значну шкоду" для економіки країни та її фінансової системи.

У 2012 р. Базельський комітет опублікував і рекомендував до впровадження з січня 2016 р. набір принципів щодо оцінки та підвищених вимог, пов'язаних з абсорбцією можливих втрат, які потенційно можуть виникнути *D-SIB* [12]. Кожна країна, з огляду на зазначені принципи, та з урахуванням національного законодавства, а також специфіки своєї фінансової системи може розширити мінімальні вимоги до *D-SIB*.

У країнах ЄС основні вимоги до системно важливих банків сформульовано в Директиві 2013/36/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи "Про доступ до діяльності кредитних організацій та пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній" (далі – Директива) [13], яка набула чинності 17 лип-

ня 2013 р. Зазначену Директиву доповнено документом Європейського банківського регулюючого органу (*European Banking Authority, EBA*), а саме – Вказівками щодо критеріїв та визначення умов застосування статей Директиви стосовно оцінки системно важливих фінансових установ [14], яка діє з 1 січня 2015 р.

Згідно з Директивою національним органам нагляду в країнах Європейського Союзу рекомендовано оприлюднювати методологію віднесення фінансових інститутів до системно важливих [13]. У країнах ЄС системно важливі банки національного рівня (*D-SIBs*) представлено загальним переліком "Інші системно важливі інститути" (*Other systemically important institutions, O-SIIs*), до якого входять як банківські установи, так і інвестиційні компанії. Станом на 01.03.2016 тільки в 9 країнах ЄС (Бельгії, Франції, Німеччині, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Іспанії, Швеції та Сполученому Королівстві Великої Британії), які знаходяться під юрисдикцією Базельського комітету, розташовано сімдесят системно важливих установ національного рівня, тринадцять з них визнано системно важливими на глобальному рівні [15].

У Директиві [13] та Методичних рекомендаціях *EBA* [14] викладено критерії та показники, за якими визначаються системно важливі установи. В рамках Директиви визначено чотири критерії оцінки СВФУ, включаючи банки, а саме: розмір; важливість, у тому числі взаємозамінність/інфраструктура фінансової системи; складність/транскордонна діяльність; взаємопов'язаність [13]. Ідентифікація системно важливих фінансових установ (*O-SIIs*) в країнах ЄС здійснюється за 10 показниками, які агреговані за відповідними критеріями (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії та показники оцінки системної значущості інших фінансових установ (*O-SIIs*) у країнах ЄС [15]

Критерій	Вага, %	Показник
Розмір	25	Загальні активи
Важливість (взаємозамінність / інфраструктура фінансової системи)	8.33	Обсяг внутрішніх платіжних операцій
	8.33	Депозити приватного сектора від вкладників у ЄС
	8.33	Кредити приватного сектора одержувачам у ЄС
Складність / транскордонна діяльність	8.33	Номінальна вартість похідних фінансових інструментів на позабіржовому ринку
	8.33	Крос-юрисдикційні вимоги
	8.33	Крос-юрисдикційні зобов'язання
Взаємопов'язаність	8.33	Зобов'язання всередині фінансової системи
	8.33	Активи всередині фінансової системи
	8.33	Боргові цінні папери на продаж

Ці показники є схожими, але не ідентичними тим, що рекомендовані Базельським комітетом для ідентифікації СВБ глобального рівня (*G-SIBs*) [11]. Наприклад, при ідентифікації банків типу *D-SIBs* та *G-SIBs* у методиці Базельського комітету не враховуються показники обсягу крос-юрисдикційних вимог та зобов'язань, проте методикою *EBA* передбачено їх розрахунок [14].

Методичні засади регулювання СВБ національного рівня (*D-SIBs*) у країнах ЄС, США, Японії та інших розвинених країнах базуються на принципах Базельського комітету щодо визначення системної значущості фінансових установ. Водночас, кожна країна має право врахувати особливості діяльності СВБ, які визнані на національному рівні, що обумовлено історичними особливостями та традиціями розвитку її банківського сектора.

Наприклад, у Швейцарії регулювання та ідентифікація *D-SIBs* здійснюється відповідно до Закону про банківську діяльність (*Banking Act*), а також інших нормативних актів, які чинні з березня 2012 р. [16]. Основні положення законодавства Швейцарії щодо СВБ:

- системна важливість банків національного рівня (*D-SIBs*) визначається Національним банком (*Swiss National Bank, SNB*), а контроль за дотриманням вимог проводиться незалежним регулятором – Наглядним органом за фінансовими ринками (*Swiss Financial Market Supervisory Authority, FINMA*) [16];

- суб'єктами оцінки щодо системної значущості є як фінансові групи, так і банки, які домінують над фінансовими конгломератами, включаючи закордонні філії;

- частота проведення оцінки системної важливості банків не уточнюється, а її доцільність пов'язана з виникненням структурних змін у банківській системі країни;

- вимоги до ідентифікації *D-SIBs* та *G-SIBs* є однаковими. Це надає підставу віднести до СВБ країни банки як національного (*D-SIBs*), так і глобального рівнів (*G-SIBs*). Визначення останніх здійснюється Радою з фінансової стабільності;

- ідентифікація СВБ проводиться за 3 критеріями (розмір; взаємопов'язаність і взаємозамінність) та показниками (частка банку на ринку – один із найважливіших показників для ідентифікації системної важливості; обсяг гарантованих депозитів, відношення загальних активів банку до валового внутрішнього продукту Швейцарії, ризиковий профіль банку).

У 2016 р. до СВБ Швейцарії віднесено три установи національного рівня (*D-SIBs*) – *PostFinance AG*, *Raiffeisen Group* і *Zürcher Kantonalbank (ZKB)*, а також два СВБ глобального рівня (*G-SIBs*) – *Credit Suisse* та *UBS Group AG*. Станом на кінець 2015 р. на ці банки припадало приблизно 13 % загальних активів, 24 % кредитів та 29 % депозитів швейцарської банківської системи [16].

У США за Законом Додда-Франка:

- функції ідентифікації та регулювання діяльності системно важливих банків (*BHCs – Bank Holding Companies*) як національного, так і глобального рівнів закріплено за Федеральним резервним банком (ФРБ);
- ФРБ встановлює пруденційні стандарти для *BHCs* з метою запобігання або зниження ризиків, які можуть виникнути у зв'язку з крахом великих взаємопов'язаних фінансових установ [17].

У США формується єдиний перелік СВБ як національного, так і глобального рівнів, який включає 8 установ: *Bank of America, Bank New York Mellon, Citigroup, Goldman Sachs, JPMorgan Chase, Morgan Stanley, State Street* і *Wells Fargo*. З 2010 р. постійний нагляд за СВБ США здійснює Великий інституційний координаційний наглядовий комітет (*Large Institution Supervision Coordinating Committee, LISCC*) [18].

Системна значущість банків США оцінюється за показниками, які розраховуються за даними консолідованих балансів. Методику оцінки СВБ викладено в Федеральному Реєстрі США [17]. Системна важливість банків ФРС оцінюється на щорічній основі за критеріями та показниками, представленими в *табл. 2*.

Таблиця 2

Критерії та показники системної важливості банків у США [18]

Критерій	Вага, %	Показник
Розмір	20	Загальні активи
Взаємозамінність	6.67	Платіжна активність
	6.67	Активи на зберіганні
	6.67	Прийняті на страхування угоди з облігаціями та угоди на фондовому ринку
Складність	6.67	Номінальна вартість похідних фінансових інструментів на позабіржовому ринку (включає укладені, але ще не закриті угоди)
	6.67	Обсяг торгового портфеля та портфеля цінних паперів на продаж
	6.67	Активи 3 рівня (неліквідні активи, вартість яких не можна визначити, використовуючи ринкові ціни або моделі)
Взаємопов'язаність	6.67	Зобов'язання всередині фінансової системи
	6.67	Активи всередині фінансової системи
	6.67	Цінні папери в обігу
Крос-юрисдикційна діяльність	6.67	Крос-юрисдикційні вимоги
	6.67	Крос-юрисдикційні зобов'язання

В Японії також приділяється значна увага з боку регулятора ідентифікації СВБ на національному рівні (*D-SIBs*), методичні засади якої сформовано в грудні 2015 р. Нині в Японії системно важливими визначено чотири банки, серед яких *Daiwa Securities Group, Nomura*

Holdings, Norinchukin Bank and Sumitomo Mitsui Trust Holdings. Активи таких банків становлять 15 % від активів усієї банківської системи країни. З метою забезпечення належного регулювання та нагляду за діяльністю *D-SIBs* наглядовий орган Японії публікує спеціальні Повідомлення (*Designation Notices*) [19].

До методики ідентифікації *D-SIBs* в Японії включено показники, які, з одного боку, відповідають методиці ідентифікації *G-SIBs*, а з іншого – специфічні показники, зокрема ринкова ціна акцій на продаж та загальні суми депозитів, які перевищують максимальну гарантію в 10 млн єн (табл. 3) [19].

Таблиця 3

Критерії та показники ідентифікації системно важливих банків національного рівня (*D-SIBs*) Японії [19]

Критерій	Вага, %	Показник
Розмір	25	Загальні активи
Взаємозамінність	8.33	Платіжна активність в японських єнах
	8.33	Активи на зберіганні
	8.33	Прийняті на страхування угоди з облігаціями, угоди на фондовому ринку
Складність	8.33	Номінальна вартість похідних фінансових інструментів на позабіржовому ринку
	8.33	Крос-юрисдикційні вимоги
	8.33	Крос-юрисдикційні зобов'язання
Взаємопов'язаність	5	Зобов'язання всередині фінансової системи
	5	Активи всередині фінансової системи
	5	Цінні папери в обігу
	5	Ринкова ціна акцій на продаж
	5	Загальна сума депозитів, яка перевищує максимальну гарантію 10 млн єн (незастрахованих внесків)

Основними відмінностями ідентифікації *D-SIBs* в Японії від рекомендацій Базельського комітету є те, що індикатор загальної суми депозитів віднесено до критерію "взаємопов'язаність"; індикатори обсягів цінних паперів на продаж (*AFS*) і активів 3-го рівня виключено з критерію "складність". Водночас до цього критерію додано індикатори крос-юрисдикційних вимог та крос-юрисдикційних зобов'язань.

З метою удосконалення вітчизняної методики визначення системної важливості банків систематизовано критерії та перелік показників ідентифікації СВБ національного рівня в країнах фокус-групи – ЄС, Швейцарії, США, Японії, Австралії, Гонконгу та України (табл. 4).

Таблиця 4

Порівняння критеріїв та показників ідентифікації системної важливості банків національного рівня (D-SIBs) окремих країн*

Кригерій	Показник	Країна							Частота використання по фокус-групі
		Країни ЄС	Швейцарія	США	Японія	Австралія	Гонконг	Україна	
Розмір	Загальні активи	+		+	+	+	+	+	6
	Частка банку на ринку		+						1
	Кошти фізичних осіб, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ							+	1
Важливість (включаючи взаємозамінність / інфраструктуру фінансової системи)	Платіжна активність	+		+	+				3
	Активи на зберіганні			+	+		+		3
	Депозити приватного сектора від вкладників	+							1
	Кредити приватного сектора	+							1
	Обсяг гарантованих депозитів		+						1
	Відношення загальних активів банку до ВВП		+						1
	Прийняті на страхування угоди з облігаціями, угоди на фондовому ринку			+	+				2
	Кредити нефінансовим корпораціям					+			1
	Кредити державному управлінню					+			1
	Кредити громадським та неприбутковим організаціям					+			1
	Кредити та аванси клієнтам					+	+		2
	Депозити/капітал						+		1
	Резерв ліквідності з урахуванням стресу						+		1
Структурна ліквідність						+		1	
Складність / транскордонна діяльність	Похідні фінансові інструменти на позабіржовому ринку	+		+	+				3
	Торгові цінні папери та цінні папери на продаж			+		+			2
	Інвестиційні цінні папери					+			1
	Активи 3 рівня			+					1
	Крос-юрисдикційні вимоги	+		+	+				3
	Крос-юрисдикційні зобов'язання	+		+	+				3

Закінчення табл. 4

Критерій	Показник	Країна						Частота використання по фокус-групі	
		Країни ЄС	Швейцарія	США	Японія	Австралія	Гонконг		Україна
Взаємопов'язаність	Зобов'язання в середині фінансової системи	+		+	+				3
	Активи в середині фінансової системи	+		+	+				3
	Боргові цінні папери в обігу	+		+	+				3
	Ринкова ціна акцій на продаж				+				1
	Загальні суми депозитів, які перевищують максимальну гарантію 10 мільйонів єн (незастраховані внески)				+				1
	Кредити фінансовим корпораціям (вимоги до фінансових інститутів)					+	+		2
	Депозити від фінансових корпорацій (зобов'язання перед фінансовими інститутами)					+			1
	Ризиковий профіль банку		+						1
	Взаємопов'язаність із банківською системою (на рахунках в банках і від банків)						+		1
	Кошти, залучені від інших банків							+	1
Кошти, розміщені в інших банках							+	1	
Напрямок діяльності	Кредити, що надані суб'єктам господарювання за видами економічної діяльності							+	1
Довіра суспільства	Депозити від домогосподарств					+			1
Додаткові показники	Граничне очікуване "просідання" (MES)						+		1
	Оцінка системна ризику (SRISK)						+		1
	Ко Вар-Систем (CoVar-System)						+		1
	Ко Вар-Банк (CoVar-Bank)						+		1
	Гренджер козуеліті (Granger causality)						+		1
Загальна кількість показників, передбачених національною методикою		10	4	12	12	10	13	5	

* Складено автором за [4; 15; 16; 18; 19–21]

За результатами порівняльного аналізу ідентифікації СВБ у банках розглянутих країн зроблено такі висновки.

По-перше, переважно використовуються чотири критерії ідентифікації СВБ національного рівня (*D-SIBs*), які рекомендовані Базельським комітетом та схвалені ЄС (розмір, важливість, складність, взаємопов'язаність). Лише деякі країни виокремили специфічні критерії ідентифікації системної важливості банків, зокрема "довіра суспільства" – Японія, напрям діяльності – Україна.

По-друге, по досліджуваній вибірці найбільше показників при ідентифікації *D-SIBs* використовують наглядові органи Гонконгу, США, Японії, значно менше Україна, що обумовлено слабким розвитком вітчизняного фондового ринку, практично відсутністю дочірніх установ в банках за кордоном, а також операцій зі складними фінансовими інструментами.

По-третьє, усі країни фокус-групи в процесі визначення *D-SIBs* надають найбільшу найвищу вагу показнику загальних активів. У країнах, де СВБ виступають активними операторами на фондовому ринку, при їх ідентифікації враховуються обсяги операцій з цінними паперами на продаж та інвестиції, обсяг позабіржових деривативів на продаж тощо. До таких країн належать, насамперед, США та Австралія. Значна увага наглядовими органами таких країн, як США, Японія та ЄС приділяється показнику "платіжна активність СВБ", адже порушення регулярності платежів може призвести до краху фінансової системи.

При ідентифікації *D-SIBs* використовуються як абсолютні показники, що характеризують їх депозитну та кредитну активність, так і відносні, зокрема частка банку на ринку, відношення загальних активів банку до ВВП (Швейцарія), депозити до капіталу (Австралія та Гонконг).

З огляду на уроки світової фінансової кризи, яка розпочалася саме з кризи ліквідності, при ідентифікації національно важливих банків Австралії враховується резерв ліквідності з урахуванням стресу та структурна ліквідність.

По-четверте, при визначенні системної важливості банків національні регулятори згідно з рекомендаціями Базельського комітету можуть братися до уваги додаткові специфічні показники. Активно ці показники використовує регулятор Гонконгу (див. *табл. 4*).

Практика ідентифікації СВБ є доволі новою для України. Так, Національним банком України лише наприкінці 2014 р. затверджено методику їх визначення (*табл. 5*) [21]. Серед запропонованих критеріїв системної значущості виокремлено розмір, взаємопов'язаність, напрям діяльності. Критерій "розмір" характеризують такі показники, як величина загальних активів та обсяг коштів, залучених банком від фізичних осіб, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових

установ; критерій "взаємопов'язаність" – обсяг коштів, залучених від інших банків та розміщених в інші банки; критерій "напрямок діяльності" – обсяг кредитів, що надані суб'єктам господарювання у промисловості, сільському господарстві та будівництві.

Таблиця 5

Критерії та показники ідентифікації СВБ України

Категорія	Вага, %	Показник
Розмір	35	Загальні активи
	35	Кошти фізичних осіб, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ
Взаємопов'язаність	7.5	Кошти, розміщені в інших банках
	7.5	Кошти, залучені від інших банків
Напрямок діяльності	15	Кредити, що надані суб'єктам господарювання у промисловість, сільське господарство та будівництво

Як свідчать дані *табл. 5*, при встановленні системної важливості банків НБУ надає перевагу масштабам їх діяльності. Кожному з показників у межах цього критерію надається вага 35 %. Не заперечуючи важливість зазначеного критерію, все ж таки дискусійним залишається як перелік показників, так і їх вага. У рамках критерію "розмір" видається доречним додати показник "обсяг кредитів", який банк надає юридичним та фізичним особам. Такий підхід обумовлений тим, що у більшості великих банків, які є потенційно чи реально системно важливими, частка кредитів юридичним та фізичним особам є суттєвою та коливається, як правило, в діапазоні 60–80 %. До того ж, при виокремленні цього показника враховуються масштаби не тільки депозитної, але й кредитної діяльності банків. Враховуючи поступову інтеграцію банківської системи України в європейський фінансовий простір, доречно показнику "загальні активи" в методиці НБУ надати вагу, яку має аналогічний показник для національно важливих банків країн Єврозони, а саме – 25 %. Не змінюючи в цілому вагу критерію, в його межах двом іншим показникам, а саме: обсягу кредитів, який банк надає юридичним та фізичним особам; обсягу коштів, залучених банком від фізичних осіб, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ, надати однакову вагу – 22.5 %.

Значне падіння довіри населення до банків обумовлює необхідність при визначенні вітчизняних СВБ ввести додатковий критерій "довіра суспільства", в межах якого слід виокремити показник – обсяг депозитів, негарантованих ФГВФО. Адже у разі банкрутства СВБ з Фонду відшкодовуються кошти за депозитом тільки фізичній особі в межах 200 тис. грн, а інші виплати здійснюються в порядку, встановленому законодавством. Термін, протягом якого вкладники

отримають всю суму депозитів, може тривати декілька років. За цей час в умовах високого рівня інфляції в Україні гроші знеціняться.

Станом на 01.12.2014 НБУ віднесено до системно важливих вісім банків: ПАТ КБ "ПриватБанк", АТ "Ощадбанк", АТ "Укресімбанк", АТ "Дельта Банк", АТ "Райффайзен Банк Аваль", ПАТ "Укрсоцбанк", ПАТ "Промінвестбанк", АТ "Сбербанк Росії" [20]. Згідно з рішенням Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем НБУ № 78 від 16.02.2016 перелік СВБ оновлено та скорочено до трьох установ, а саме: ПАТ "ПриватБанк", ПАТ "Ощадбанк" та ПАТ "Укресімбанк" [22].

Протягом 2014–2015 рр. окремі банки, які визначено системно важливими, зазнали банкрутства, що спричинило значні труднощі для функціонування як банківської системи, так і реального сектора економіки України. Тому важливим завданням для вітчизняного наглядового органу постає пошук ефективних шляхів управління системними ризиками, які генерує банківський сектор країни. У зв'язку з цим виникає потреба у розробці комплексу заходів раннього попередження виникнення системних ризиків, серед яких першочерговим є удосконалення підходу до ідентифікації та регулювання діяльності СВБ, а також визначення способів мінімізації негативних наслідків у випадку їх банкрутства.

Висновки. На відміну від існуючих публікацій, розширено сутнісне розуміння СВБ.

Запропоновано при ідентифікації СВБ в Україні замість критерію "напряму діяльності" ввести критерій "довіра суспільства", якому відповідає показник обсяг депозитів, негарантованих ФГВФО, а також у межах критерію "розмір" – додатковий показник "обсяг кредитів, наданих юридичним та фізичним особам".

Удосконалення вітчизняної методики визначення системної значущості банків за рахунок розширення критеріїв та переліку показників є складним процесом, який передбачає всебічне врахування міжнародного досвіду регулювання діяльності СВФУ, зокрема використання досвіду країн ЄС та реалізації основних засад Базельського комітету щодо регулювання діяльності СВБ, що постає предметом подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Айвазян С. А., Андриевская И. К., Конноли Р., Пеникас Г. И.* Выявление системно значимых финансовых организаций: обзор методологий. Деньги и кредит. 2011. № 8. С. 13–16.
2. *Лавренюк В. В.* Системно важливі банки та їх вплив на стабільність банківської системи : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит". К., 2016. 280 с.

3. Мусеев С. Р., Снегова Е. А. Системная значимость участников денежного рынка. Банковское дело. 2012. № 3. С. 24–29.
4. Набок Р. Системно важливі банки: підходи до побудови нагляду. Вісн. Нац. банку України. 2014. № 7. С. 39–43.
5. Науменкова С. В., Міщенко В. І. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір. 2014. № 1 (105). С. 186–196.
6. Самсонов М. І. Передумови та науково-методичні підходи до виокремлення системно важливих банків. Mechanism of Economic Regulation. 2013. № 1. С. 244–251.
7. Новикова В. Функционирование и регулирование системно значимых банков в Республике Беларусь. Банковский вест. 2013. № 8. С. 33–38.
8. China Financial Stability Report 2015. Financial Stability Analysis of the People's Bank of China. 2015. 253 p. URL : <http://www.pbc.gov.cn/english/130736/2946072/2015090616281480816.pdf>.
9. Understanding Financial Linkages: A Common Data Template for Global Systemically Important Banks. Consultation Paper. October 2011 / Financial Stability Board. 2011. 45 p. URL : http://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_111006.pdf.
10. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 №2121-III URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
11. Global systemically important banks: updated assessment methodology and the higher loss absorbency requirement. 2013. July. Basel Committee on Banking Supervision. 2013. 20 p. URL : <http://www.bis.org/publ/bcbs255.pdf>.
12. A framework for dealing with domestic systemically important banks. October 2012. Basel Committee on Banking Supervision. 2012. 17 p. URL : <http://www.bis.org/publ/bcbs233.pdf>.
13. Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms. 2013. June. Official Journal of the European Union. 2013. 99 p. URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0036>.
14. Guidelines On the criteria to determine the conditions of application of Article 131(3) of Directive 2013/36/EU (CRD) in relation to the assessment of other systemically important institutions (O-SIIs). 2014. December. European Banking Authority. 2014. 41 p. URL : [https://www.eba.europa.eu/documents/10180/930752/EBA-GL-2014-10+\(Guidelines+on+O-SIIs+Assessment\).pdf](https://www.eba.europa.eu/documents/10180/930752/EBA-GL-2014-10+(Guidelines+on+O-SIIs+Assessment).pdf).
15. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP). Assessment of Basel III G-SIB framework and review of D-SIB frameworks – European Union. 2016. June. Basel Committee on Banking Supervision. 2016. 26 p. URL : <https://www.bis.org/bcbs/publ/d372.pdf>.
16. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP). Assessment of Basel III G-SIB framework and review of D-SIB frameworks – Switzerland. 2016. June. Basel Committee on Banking Supervision. 2016. 27 p. URL : <http://www.bis.org/bcbs/publ/d370.pdf>.
17. Regulatory Capital Rules: Implementation of Risk-Based Capital Surcharges for Global Systemically Important Bank Holding Companies: Final Rule. 2015.

- August. Federal Register. 36 p. URL : <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-2015-08-14/pdf/2015-18702.pdf>.
18. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP). Assessment of Basel III G-SIB framework and review of D-SIB frameworks – United States. 2016. June. Basel Committee on Banking Supervision. 2016. 26 p. URL : <http://www.bis.org/bcbs/publ/d369.pdf>.
  19. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP). Assessment of Basel III G-SIB framework and review of D-SIB frameworks – Japan. 2016. Basel Committee on Banking Supervision. 2016. 25 p. URL : <http://www.bis.org/bcbs/publ/d371.pdf>.
  20. Національний банк України затвердив методикау визначення системно важливих банків. Прес-реліз від 30.12.2014 р. URL : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=13264033.
  21. Положення про порядок визначення системно важливих банків : Постанова Правління Національного банку України від 25.12.2014 № 863. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14>.
  22. Національний банк визначив три системно важливих банки. Прес-реліз від 22.02.2016. URL : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27652722.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2016.

Shulga N., Kolodizieva S. Identification of systemically important banks.

Background. *The important social and economic role of SIFIs activity including SIBs activity as circulatory system of the country determines the necessity of studying the criteria and indicators of their identification.*

Analysis of recent research and publications *has shown that despite the presence of certain scientific achievements, problems of the systemically important banks concept interpret and the criteria and indicators definition of systemically important banks in Ukraine are unresolved.*

The aim of the research is to study the methodical approaches to the systemically important bank concept interpretation and to develop the proposals for improving the systemically important bank identification procedure in Ukraine based on the international experience.

Materials and methods. *In the course of research comparison, tabular, induction and deduction methods were used.*

Results. *The article contains the author's definition of "systemically important banks". The methods for the domestic systemically important bank identification proposed by the Basel Committee, EU guidelines and supervisory authorities of other countries were studied. According to the study results the supervisory authorities of focus countries use the recommendations of Basel Committee, EU guidelines and take into account the national features of the banking systems of countries in the domestic systemically important bank identification process. The article proposes the changes in the criteria and indicators for systemically important bank identification in Ukraine. We believe that the implementation of these measures will improve the systemically important bank identification in Ukraine.*

Conclusion. *Unlike the existing publications the article extended the essential understanding of systemically important bank, in particular – it's a financial institution with activities that fulfill the defined criteria and indicators by the regulator and it causes the significant impact (positive or negative) not only on the banking sector but on the financial market and the economy of the country as a whole that must be considered in the*

development of the regulation mechanism and must be involved in the implementation of the government economic development programs.

The article proposes to use the public confidence criterion instead of the line of action criterion, it corresponds to the unsecured deposit index and within the size criterion – an additional indicator of the loans volume to businesses and individuals.

These conceptual provisions require the further research towards the policy regulation change of systemically important banks.

Keywords: systemically important financial institution, systemically important bank, Basel Committee on Banking Supervision, systemical importance identification.

REFERENCES

1. *Ajvazjan S. A., Andrievskaja I. K., Konnoli R., Penikas G. I.* Vyjavlenie sistemno znachimykh finansovykh organizacij: obzor metodologij. Den'gi i kredit. 2011. № 8. S. 13–16.
2. *Lavrenjuk V. V.* Systemno vazhlyvi banky ta i'h vplyv na stabil'nist' bankivs'koi' systemy : dys. ... kand. ekon. nauk : spec. 08.00.08 "Groshi, finansy i kredyt". K., 2016. 280 s.
3. *Moiseev S. R., Snegova E. A.* Sistemnaja znachimost' uchastnikov denezhnogo rynku. Bankovskoe delo. 2012. № 3. S. 24–29.
4. *Nabok R.* Systemno vazhlyvi banky: pidhody do pobudovy nagljadu. Visn. Nac. banku Ukrainy. 2014. № 7. S. 39–43.
5. *Naumenkova S. V., Mishhenko V. I.* Ponjattja systemnogo ryzyku ta pidhody do vyznachennja systemno znachushhyh bankiv. Social'no-ekonomichni problemy suchasnogo periodu Ukrainy. Problemy integracii' Ukrainy u svitovyj finansovyj prostir. 2014. № 1 (105). S. 186–196.
6. *Samsonov M. I.* Peredumovy ta naukovy-metodychni pidhody do vyokremlennja systemno vazhlyvyh bankiv. Mechanism of Economic Regulation. 2013. № 1. S. 244–251.
7. *Novikova V.* Funkcionirovanie i regulirovanie sistemno znachimykh bankov v Respublike Belarus'. Bankovskij vest. 2013. № 8. S. 33–38.
8. *China Financial Stability Report 2015.* Financial Stability Analysis of the People's Bank of China. 2015. 253 p. URL : <http://www.pbc.gov.cn/english/130736/2946072/2015090616281480816.pdf>.
9. *Understanding Financial Linkages: A Common Data Template for Global Systemically Important Banks.* Consultation Paper. October 2011 / Financial Stability Board. 2011. 45 p. URL : http://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_111006.pdf.
10. Pro banky i bankivs'ku dijil'nist' : Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 №2121-III URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
11. *Global systemically important banks: updated assessment methodology and the higher loss absorbency requirement.* 2013. July. Basel Committee on Banking Supervision. 2013. 20 p. URL : <http://www.bis.org/publ/bcbs255.pdf>.
12. *A framework for dealing with domestic systemically important banks.* October 2012. Basel Committee on Banking Supervision. 2012. 17 p. URL : <http://www.bis.org/publ/bcbs233.pdf>.
13. Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms. 2013. June. Official Journal of the European Union. 2013. 99 p. URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0036>.
14. Guidelines On the criteria to determine the conditions of application of Article 131(3) of Directive 2013/36/EU (CRD) in relation to the assessment of other systemically important institutions (O-SIIs). 2014. December. European Banking Authority. 2014. 41 p. URL : [https://www.eba.europa.eu/documents/10180/930752/EBA-GL-2014-10+\(Guidelines+on+O-SIIs+Assessment\).pdf](https://www.eba.europa.eu/documents/10180/930752/EBA-GL-2014-10+(Guidelines+on+O-SIIs+Assessment).pdf).

15. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP). Assessment of Basel III G-SIB framework and review of D-SIB frameworks – European Union. 2016. June. Basel Committee on Banking Supervision. 2016. 26 p. URL : <https://www.bis.org/bcbs/publ/d372.pdf>.
16. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP). Assessment of Basel III G-SIB framework and review of D-SIB frameworks – Switzerland. 2016. June. Basel Committee on Banking Supervision. 2016. 27 p. URL : <http://www.bis.org/bcbs/publ/d370.pdf>.
17. Regulatory Capital Rules: Implementation of Risk-Based Capital Surcharges for Global Systemically Important Bank Holding Companies: Final Rule. 2015. August. Federal Register. 36 p. URL : <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-2015-08-14/pdf/2015-18702.pdf>.
18. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP). Assessment of Basel III G-SIB framework and review of D-SIB frameworks – United States. 2016. June. Basel Committee on Banking Supervision. 2016. 26 p. URL : <http://www.bis.org/bcbs/publ/d369.pdf>.
19. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP). Assessment of Basel III G-SIB framework and review of D-SIB frameworks – Japan. 2016. Basel Committee on Banking Supervision. 2016. 25 p. URL : <http://www.bis.org/bcbs/publ/d371.pdf>.
20. Nacional'nyj bank Ukrai'ny zatverdyv metodyku vyznachennja systemno vazhlyvyh bankiv. Pres-reliz vid 30.12.2014 r. URL : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=13264033.
21. Polozhennja pro porjadok vyznachennja systemno vazhlyvyh bankiv : Postanova Pravlinnja Nacional'nogo banku Ukrai'ny vid 25.12.2014 № 863. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14>.
22. Nacional'nyj bank vyznachyv try systemno vazhlyvyh banky. Pres-reliz vid 22.02.2016. URL : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27652722.